

Sygn. akt I C 692/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 08 marca 2016 roku

Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim Wydział I Cywilny

w składzie następującym :

Przewodniczący: SSR Tadeusz Radziwon

Protokolant: Aldona Niewińska

po rozpoznaniu w dniu 23 lutego 2016 roku

na rozprawie

sprawy z powództwa W. O. (1)

przeciwko A. B. i T. B.

o ustalenie nieważności czynności prawnej

I. Oddała powództwo.

II. Zasądza od powódki W. O. (1) solidarnie na rzecz pozwanych A. B. i T. B. kwotę 2434,00 złotych (dwa tysiące czterysta trzydzieści cztery złote) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sędzia

Sygn. akt I C 692/15

UZASADNIENIE

Powódka W. O. (1) wносиła o ustalenie nieważności umowy darowizny nieruchomości oznaczonej numerem geodezyjnym (...) położonej w C. oraz nieruchomości oznaczonej numerem geodezyjnym (...) położonej we wsi S. o łącznej powierzchni 14,22 ha, zawartej w dniu 19 sierpnia 2008 roku pomiędzy W. O. (2) a pozwanymi A. B. i T. B. w formie aktu notarialnego sporządzonego przed notariuszem W. Z. (Repertorium A Nr (...)). Podniosła, iż wyżej opisana umowa darowizny jest nieważna z uwagi na naruszenie art. 37 § 1 pkt 4 k.r.o. w zw. z art. 37 § 2 k.r.o. poprzez niewyrażenie obligatoryjnej zgody przez powódkę jako małżonkę W. O. (2) na dokonanie przez niego darowizny powyższych nieruchomości wchodzących do majątku wspólnego małżonków W. i W. O. (2). Według powódki stanowiąca tytuł prawny darczyńcy umowa z dnia 19 czerwca 1991 roku zawarta pomiędzy B. i M. O. a W. O. (2) zatytułowana jako umowa darowizny była de facto, wbrew literalnej nazwie, umową przekazania gospodarstwa rolnego następcy rolnika regulowaną w dyspozycji art. 84 i następnych ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j.Dz.U 2015 poz.704 ze zm.). W ocenie powódki w konsekwencji powyższego, gospodarstwo rolne przekazane na podstawie aktu notarialnego z dnia 19 czerwca 1991 roku W. O. (2) weszło zgodnie art. 31k.r.o. w brzmieniu obowiązującym na datę dokonania czynności prawnej w skład majątku wspólnego małżonków W. i W. O. (2), a zatem ważność późniejszej umowy darowizny powyższych nieruchomości była uzależniona od zgody powódki, której to zgody powódka nigdy nie wyraziła. Powódka wносиła również o zasądzenie solidarnie od pozwanych na jej rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych (k. 3-13, rozprawa z dnia 19 stycznia 2016 roku k.127v.-128 od 00:16:46, k. 151-151v.).

Pozwani A. B. i T. B. (rozprawa z dnia 19 stycznia 2016 roku k.128v.-129 od 00:55:40, k.151v.-152) wnosili o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powódki solidarnie na ich rzecz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu odpowiedzi na pozew (k.109-113) kwestionowali błędną interpretację zagadnienia prawnego będącego przedmiotem niniejszego postępowania. Nie zgadzali się z twierdzeniami powódki, że dokonana w dniu 19 czerwca 1991 roku przez B. i M. O. na rzecz syna W. O. (2) darowizna winna być zakwalifikowana jako umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy rolnika zawarta w oparciu o art. 84 i następne ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j.Dz.U 2015 poz.704 ze zm.). W ocenie pozwanych powyższa umowa nosi cechy umowy darowizny w związku z czym objęte nią nieruchomości weszły zgodnie z art. 33 pkt 2 k.r.o. w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy w skład majątku odrębnego W. O. (2) i z tego względu obdarowany mógł następnie samodzielnie zadysponować przedmiotowymi nieruchomościami, w tym przekazać je pozwanym w drodze kolejnej umowy darowizny.

Sąd ustalił i zważył, co następuje:

W sprawie bezspornym było, iż w dniu 19 czerwca 1991 roku B. O. (1) wraz z małżonką M. O. na podstawie umowy zatytułowanej jako umowa darowizny sporządzonej w formie aktu notarialnego przed notariuszem B. O. (2), wpisanego do Repertorium A Nr (...), przekazali synowi W. O. (2) niezabudowaną nieruchomość rolną, położoną w obrębie (...) C. i obrębie (...) S., gmina C. oznaczoną w ewidencji gruntów numerami geodezyjnymi (...) o łącznej powierzchni 14,22 ha. W treści umowy zaznaczono, iż jest ona zawierana w trybie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j.Dz.U 2015 poz.704 ze zm.) natomiast obdarowany przyjął darowiznę do majątku osobistego (dowód: k. 125 umowa darowizny z dnia 19 czerwca 1991 roku, akta i dokumenty księgi wieczystej numer (...)). We wskazanym akcie notarialnym omyłkowo błędnie zostały wpisane nazwiska stawających (...), co zostało w późniejszym czasie zweryfikowane i ujawnione w § 1 aktu notarialnego z dnia 19 sierpnia 2008 roku (poniżej opisanego). W momencie przekazywania nieruchomości W. O. (2) pozostawał w związku małżeńskim z powódką W. O. (1).

Poza sporem pozostawała również okoliczność, iż w dniu 19 sierpnia 2008 roku zawarto pomiędzy W. O. (2) a pozwanymi w formie aktu notarialnego sporządzonego przed notariuszem W. Z. (Repertorium A Nr (...)) umowę darowizny powołanej wyżej nieruchomości. W dniu zawierania umowy darowizny z dnia 19 sierpnia 2008 roku W. O. (2) był ujawniony jako właściciel opisanej wyżej nieruchomości w dziale II księgi wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy w B.(...)Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych z siedzibą w H.. Pozwani darowiznę dokonaną przez W. O. (2) przyjęli do majątku wspólnego na prawach wspólności ustawowej w celu powiększenia własnego gospodarstwa rolnego w rozumieniu przepisów o podatku rolnym (dowód: k 125 umowa darowizny z dnia 19 sierpnia 2008 roku, akta i dokumenty księgi wieczystej numer (...)).

Powódka W. O. (1) oraz W. O. (2) zawarli związek małżeński w dniu 25 września 1976 roku (dowód: k.35 odpis skrócony aktu małżeństwa). Jak wynika z wyjaśnień informacyjnych powódki (k. 127v. od 00:16:46) pozostawała ona w związku małżeńskim z W. O. (2), aż do jego śmierci. Od 1995 roku powódka nie utrzymywała kontaktów z mężem, gdyż jak twierdziła, jej mąż był uzależniony od alkoholu, co stanowiło powód nieformalnej separacji małżonków. Powódka mieszkała w S., natomiast W. O. (2) zamieszkał ze swoimi rodzicami w miejscowości C..

W. O. (2) zmarł w dniu 25 marca 2011 roku (dowód: k.34 odpis skrócony aktu zgonu). Sąd Rejonowy w B. postanowieniem z dnia 28 marca 2012 roku w sprawie o sygnaturze akt (...) stwierdził, że spadek po W. O. (2) na podstawie ustawy nabyli: żona W. O. (1) w 1/2 części, ojciec B. O. (1) w 1/4 części, siostrzeniec P. Z. (1) w 1/8 części oraz siostrzeniec P. Z. (2) w 1/8 części (dowód:k.36 odpis postanowienia Sądu Rejonowego w B.I Wydział Cywilny z dnia 28 marca 2012 roku).

W ocenie Sądu materiał dowodowy zgromadzony w aktach sprawy nie dawał podstaw do uwzględnienia powództwa i ustalenia nieważności umowy darowizny zawartej w dniu 19 sierpnia 2008 roku w formie aktu notarialnego przed notariuszem W. Z. pomiędzy W. O. (2), a pozwanymi A. B. i T. B. (Repertorium A Nr (...)).

Przede wszystkim należy podkreślić, iż w ramach obowiązującej w czasie zawierania umowy z dnia 19 czerwca 1991 roku treści ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j. Dz. U. 2015 poz. 704 ze zm.) rolnicy zamierzający przekazać gospodarstwo rolne w zamian za prawo do emerytury mogli dokonać wyboru umowy prowadzącej do wyzbycia się przez rolnika własności i posiadania gospodarstwa. Przeniesienie własności gospodarstwa w celu uzyskania przez rolnika przewidzianych ustawą świadczeń emerytalnych mogło zgodnie z zasadą swobody umów oraz powyższą regulacją ustawową nastąpić bądź na podstawie uregulowanych w kodeksie cywilnym umów darowizny lub dożywocia, bądź też na podstawie odrębnego typu umowy nazwanej, uregulowanej w art. 84 i następne ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. 1991. Nr 7 poz. 24 z późn. zm.) - umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy.

Według treści art. 84 i 85 ustawy z 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników umowa uregulowana w tych przepisach ma w założeniu konstrukcję dwustopniową. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 1997 roku (III CKN 9/97, LEX nr 50765) pierwszym jej etapem jest tzw. umowa z następcą, zgodnie z którą rolnik zobowiązuje się przenieść na osobę młodszą od niego co najmniej o 15 lat (następca) własność i posiadanie swojego gospodarstwa rolnego z chwilą nabycia prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej, jeżeli następca do tego czasu będzie pracować w tym gospodarstwie. Jest to czynność prawna o charakterze zobowiązującym. Drugim etapem, realizującym zamiar stron jest umowa w celu wykonania umowy z następcą (przenoszona własność gospodarstwa rolnego), a więc mająca charakter rzeczowy. Wydaje się przy tym, że nie ma przeszkód formalnych, aby obie te umowy sformułowane zostały w jednym akcie notarialnym.

Wymaga podkreślenia, iż czynność prawna objęta aktem notarialnym z 19 czerwca 1991 roku nie nosi znamion konstrukcji dwustopniowej natomiast zawiera oprócz nazwy wszystkie elementy jakie zgodnie z art. 888 § 1 k.c. cechują umowę darowizny.

Wymaga zauważenia, iż Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały 7 sędziów z dnia 25 listopada 2005 r. (III CZP 59/05, LEX nr 159049) stwierdził, że według ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z 1990 roku - odmiennie od postanowień poprzednich ustaw - umowa z następcą, a także umowa w celu wykonania umowy z następcą, jest tylko jednym ze sposobów wyzbycia się przez rolnika gospodarstwa rolnego z zachowaniem uprawnień do nabycia świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Ustawa dopuszcza bowiem zbycie gospodarstwa rolnego na podstawie każdej z umów przenoszących własność, uzależniając prawo do świadczeń ubezpieczeniowych od osiągnięcia określonego wieku, jeżeli wykazane zostanie, że rolnik wyzbył się własności.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 lutego 1997 roku (III CKN 9/97, LEX nr 50765) uznał również, że jeżeli rolnik zdecyduje się na jedną z umów przeniesienia własności gospodarstwa przewidzianych w Kodeksie cywilnym, to nie może twierdzić, że jest to jednocześnie umowa z następcą uregulowana w ustawie. Podobny pogląd wyraził w wyroku z dnia 23 maja 2013 roku Sąd Apelacyjny w Białymstoku (I ACa 157/13, LEX nr 1324669) przyjmując, iż w konsekwencji wyboru przez strony umowy darowizny gospodarstwa rolnego, w związku z zaprzestaniem prowadzenia przez rolnika działalności rolniczej, wyłączone jest uznanie tej umowy za umowę z następcą (art. 84 i 85 ustawy z 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników), a także jej rozwiązanie w trybie art. 89 tej ustawy (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2000 roku, IV CKN 34/00, LEX nr 52440).

Zdaniem Sądu w niniejszej sprawie umowa darowizny z dnia 19 czerwca 1991 roku zawarta między B. i M. małżonkami O., a ich synem W. O. (2) była w istocie umową darowizny zawartą w trybie i ramach ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników, a nie jak twierdziła powódka umową z następcą uregulowaną w art. 84 i 85 tej ustawy. O tym, iż jest to umowa darowizny przemawia nie tylko sam tytuł tej umowy „Umowa darowizny” i jej forma, ale przede wszystkim wyraźna i jednoznaczna treść oświadczeń woli obu stron. Jak wynika z § 3 teje umowy małżonkowie B. i M. O. darowali synowi W. O. (2) należącą do nich nieruchomości, zaś W. O. (2) oświadczył, iż darowiznę tę przyjmuje. Wyrażone w umowie essentialia negotii są w sposób oczywisty właściwe dla umowy darowizny (art. 888 § 1 k.c.), nie zaś dla umowy z następcą, uregulowanej w art. 84 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Strony mogły dokonać wyboru umowy prowadzącej do wyzbycia się przez rolnika własności i posiadania gospodarstwa.

Powódka twierdziła (k. 127v od 00:16:46, k.151), iż teściowie chcieli przekazać gospodarstwo rolne obojgu małżonkom. Według niej stosunki między nią a jej teściami były bardzo dobre. Podała, że w 1995 roku lub 1996 roku zobaczyła akt notarialny umowy darowizny z 1991 roku i wtedy dopytywała się męża dlaczego nie została uwzględniona w tym akcie. O darowiznie dokonanej przez W. O. (2) miała się natomiast dowiedzieć w 2012 roku podczas sprawy o podział majątku wspólnego. Jak wynika z zeznań pozwanego A. B. (k. 128v od 00:55:40, k.151v.) powódka wiedziała o umowie darowizny z 2008 roku, gdyż W. O. (2) chcąc uzyskać w wyniku umowy darowizny prawo do renty musiał przedstawić w Agencji Nieruchomości Rolnych dokumenty podpisane również przez powódkę. Pozwany wskazał, iż zapłacił powódce za podpisanie stosownych dokumentów, zaś powódka w swoich zeznaniach przyznała powyższą okoliczność (k.151v.) W ocenie Sądu twierdzenia powódki, iż pozostawała w dobrych relacjach z teściami nie zasługują na wiarę. Nie zostały one poparte jakimikolwiek dowodami, przy czym sama powódka zeznała, że nie była ani na pogrzebie męża, ani na pogrzebie jego rodziców, co świadczy o braku emocjonalnej więzi z teściami i stanowi kolejny argument przemawiający za uznaniem, iż celem małżonków O. w ramach czynności prawnej dokonanej w dniu 19 czerwca 1991 roku było dokonanie przysporzenia majątkowego wyłącznie na rzecz ich syna W. O. (2). O braku bliskich kontaktów powódki z teściami świadczy również treść zeznań pozwanego A. B. oraz relacja pozwanej T. B. (k.129 od 01:22:14 i k.152).

Zdaniem Sądu biorąc pod uwagę powyższe oraz fakt, iż strony umowy zawartej dnia 19 czerwca 1991 roku już nie żyją, jedyną dopuszczalną interpretacją umowy była jej wykładnia literalna wskazująca jednoznacznie na zawarcie przez strony w ramach ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. 1991. Nr 7 poz. 24 z późn. zm.) umowy darowizny nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego.

Zgodnie z art. 37 k.r.o. w brzmieniu obowiązującym na dzień 19 czerwca 1991 roku ważność umowy, która została zawarta przez jednego z małżonków bez wymaganej zgody drugiego, zależała od potwierdzenia umowy przez drugiego małżonka (§ 1). Druga strona może wyznaczyć małżonkowi, którego zgoda jest wymagana, odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu (§2). Jednostronna czynność prawna dokonana bez wymaganej zgody drugiego małżonka jest nieważna (§ 3).

Natomiast w myśl z art. 33 k.r.o. pkt 2 w redakcji aktualnej na datę 19 czerwca 1991 roku do majątku odrębnego każdego z małżonków należały przedmioty majątkowe nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił.

W niniejszej sprawie obdarowany przyjął dokonaną w dniu 19 czerwca 1991 roku darowiznę do majątku odrębnego (odpowiednik obecnego majątku osobistego) i z tego względu mógł swobodnie zadysponować przedmiotem darowizny bez zgody współmałżonka.

Mając na uwadze powyższe orzeczono o oddaleniu powództwa w całości.

Wymaga przy tym zaznaczenia, iż Sąd stosownie do dyspozycji art.207 § 6 k.p.c. pominął jako spóźnione twierdzenia powoda złożone na okoliczność nieważności czynności prawnej z uwagi na znajdowanie się przez darczyńcę w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli spowodowanym jego domniemaną niepoczytalnością, wywołaną długotrwałym nadużywaniem alkoholu (art.82k.c.). Wymaga podkreślenia, że przedmiotowa okoliczność była niewątpliwie znana powódce przed wytoczeniem powództwa, lecz mimo to z niezrozumiałych względów została powołana w uzupełnieniu podstawy faktycznej powództwa dopiero w toku rozprawy z dnia 19 stycznia 2016 roku (rozprawa z dnia 19 stycznia 2016 roku od 00:44:40). Należy zaznaczyć, iż pełnomocnik powoda przed terminem rozprawy dodatkowo był zobowiązany do złożenia w terminie czternastu dni pisma przygotowawczego zawierającego powołanie wszelkich okoliczności faktycznych i ewentualnych wniosków dowodowych pod rygorem ich pominięcia w trybie art.207§ 6 k.p.c. jako spóźnione (k.99). W reakcji na to wezwanie pełnomocnik powoda nie uzupełnił podstawy faktycznej powództwa o nowe okoliczności (k.107).

W sprawie nie zaistniały jakiegokolwiek przesłanki do uznania, że w postępowaniu pojawiły się nowe okoliczności uzasadniające powołanie się przez pełnomocnika powoda na obarczenie czynności prawnej wadą oświadczenia woli o której mowa w art.82 k.c. W szczególności należy zauważyć, iż złożona przez pozwanego odpowiedź na pozew (k.109-112) nie porusza w ogóle zagadnienia wadliwości oświadczenia woli darczyńcy w aspekcie dyspozycji art.82 k.c., a zatem nie było żadnych podstaw do uznania, iż to treść odpowiedzi na pozew usprawiedliwiała powołanie się przez pełnomocnika powoda na powyższą okoliczność dopiero w toku rozprawy w dniu 19 stycznia 2016 roku. Mając na uwadze, że w rozpatrywanej sprawie brak było wyjątkowych okoliczności, zaś z uzupełnieniem podstawy faktycznej powództwa wiązała się potrzeba zgromadzenia dokumentacji medycznej dotyczącej darczyńcy oraz przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego psychiatry na okoliczność wystąpienia wady oświadczenia woli o jakiej mowa w art.82 k.c. przyjęto, iż przeprowadzenie tych spóźnionych dowodów będzie prowadziło do zwłoki w rozpoznaniu sprawy w rozumieniu art. 207§ 6 k.p.c. W tym stanie rzeczy Sąd nie zażądał stosownej dokumentacji medycznej oraz oddalił wnioski o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego psychiatry (k.150v.).

O kosztach postępowania orzeczono stosownie do zasady odpowiedzialności za wynik procesu wyrażonej w art.98§1 k.p.c. Wysokość należnych pozwanym kosztów zastępstwa procesowego ustalono stosownie do dyspozycji § 6 pkt 5 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2013 r, poz. 461 ze zm.).

S ę d z i a